

Psáno v Görbersdorfu v dubnu 1908.

V.

Vídeňské punktace.

Lednové úmluvy z r. 1890 tvoří tak důležité rozhraní nejen v osudech strany staročeské, nýbrž i v osudech české politiky vůbec, že již sama otázka jest nad míru zajímavou, proč a jak k nim došlo.

Odchod Němců ze sněmu českého v prosinci r. 1886 byl opravdu vážnou událostí; stížil postavení vlády, zostřil spolu protivy, jež byly vydáním jazykových nařízení Stremayerových vyvolány. Ukazovalo se pořáde více, jak neprozřetelným byl skutek většiny sněmovní, že hned v prvním čtení, byť tak zv. motivovaným denním pořádkem, odmítla projednání návrhu tak závažné menšiny, jakou byla německá, a nechala jí výhodu agitační obžaloby, že nechce většina ani »stížností Němců slyšeti«, jak pronesl Schmeykal při odchodu dne 22. prosince. Buď jak buď, potřeba jisté nápravy poměrů pocítovala se i v jiných kruzích nežli v táboře lidových poslanců německých.

Na jaře r. 1889 navštívil mne jednoho dne v kanceláři zemského výboru kníže Karel Schwarzenberg starší s hrabětem Janem Ledeburem. Oznamil mi, že přijel do Prahy přes Vídeň baron Louis Aehrenthal, tehdy legační rada u velevyslanectví v Petrohradě (pozdější ministr zahraničných záležitostí) a nabídl se za prostředkovatele dohody mezi oběma tábory velkostatkářskými. Konservativní velkostatkáři však prý (pravil dále kníže) bez ujednání a dorozumění se Staročechy nic nepodniknou a ježto Rieger, Zeithammer i Mattuš té doby jsou ve Vídni, přicházejí oni mne se ptát, jak by se vedení staročeské postavilo k myšlence takových jednání. Zejména však že jim záleží na tom, jaké jsou staročeské čáky volební; neboť dle toho že by se musil řídit nejvyšší počet mandátů, jež by se kompromisem ústavověrným velkostatkářům mohly nabídnout, aby pro všecken případ nebyla ohrožena společná většina Staročechů a velkostatkářů konservativních. Počítalo se tedy s návratem Němců do sněmu a měl patrně touto úmluvou býti usnadněn. V příčině volebních nadějí dal jsem pánům ovšem vysvětlení, jak dle tehdejších poměrů a mé vědomosti byla

možna. O dohodě samé mohl jsem jen podotknouti, že vždy byla na staročeské straně, a zvláště při mužích vedoucích, nejpřímnější snaha po národnostním míru a jestliže se jemu touto dohodou prospěje, bude jim jistě vítána. Ovšem rozhodnou odpověď že mohou dáti jen oni.

K jednáním mezi zástupci obou táborů velkostatkářských došlo, ale neměla výsledku, což akty uveřejněnými v novinách bylo vyjasněno. Ale zůstalo veřejnosti tajemstvím, od koho vyšel podnět. Obecně se iniciativa připisovala kníž. Schwarzenbergovi.

Ještě pak před volbami sněmovními přišel jednou ke mně do zemsk. výboru hrabě František Thun, jen tak »auf einen kleinen politischen Plausch«. O jeho jmenování místodržitelem, zdá se, že tehdy nebylo ještě nikde potuchy, vzniklať prý ta myšlenka vůbec teprv během velkých manévrů, jichž se Thun obvyklou měrou účastnil. Také Thun se bál volebních úspěchů mladočeských, maje za to, že budou východištěm nějakého převratu ve vedení vnitřní politiky rakouské, a řekl m. j. skoro doslova: »Die Verhältnisse sind unhaltbar. Es muss in der Sprachenfrage baldigst zu irgend einer Ordnung kommen. Es ist doch besser, wir machen sie, solange wir das Heft in der Hand haben, als abzuwarten bis ein anderer kommt, sie zu machen.«

Také kníže Schoenburg ujal se díla a snažil se přiměti německé poslance ke vstupu do sněmu a předložil jim otázku, jak by se zachovali k pozvání vlády, aby se sešli jejich zástupci se zástupci českými k poradám dorozumivacím ve Vídni, a jelikož ti chtěli míti nějaký důkaz, že vláda nestojí odmítavě k požadavkům německým, překlenul jim Taaffe most odpovědí na interpelaci Plenerovu v radě říšské (prosinec 1889). Odpověď se zřetelem na státoprávní projevy sněmu českého, jež tvořily předmět interpelace Plenerovy, že vláda na změnu ústavy a na korunovaci nepomýšlí. Tu již události na sněmu jevily své účinky.

Když totiž Němci po volbách 1889 do sněmu nepřišli a my Staročeši, silně arci na počet oslabeni, s velkostatkáři a Mladočechy zase tam byli sami, tu ovšem Mladočeši užili své nadějně posice, aby ve veřejném mínění se ještě více povznesli. Návrh na státoprávní adresu a pak také velká debata o Husovu tabulku na Museum, nešťastným výpadem prince Karla Schwarzenberga do nejděivější vřavy stupňovaná — to vše sice doma ve veřejném mínění Mladočechům šmahem dobývalo půdu, ale ve Vídni touž měrou stupňovalo přesvědčení o nutnosti obrátu. Starý Rieger měl co dělat v audienci u císaře, aby u něho poněkud smazal nemilý dojem »Husovské

debaty« a z ní vzešlé agitace pomníkové, aniž by přece zase něco zadal českému a ovšem také svému stanovisku v příčině kultu Husova. Obsah rozmluvy své s císařem v audienci, kterou měl po sněmu na počátku zahájení rady říšské, Rieger vypsál v dopise, jenž asi je zachován.*)

Ze všech výkladů o původu vídeňských úmluv z r. 1890 nejméně pravděpodobný byl ten — ač se k němu i Rieger dal strhnout — že k puntacím došlo na podnět neb aspoň nějakým třeba nepřímým tlakem německého velevyslance u vídeňského dvora. To bylo zjevně bájkou. Nedát se to prostě myslet. Bylo mi později, nevím kým, vyloženo, že pověst tu zavínil ovšem hr. Taaffe sám. Jsa jednou na čtvrtčním diner u min. Pražáka, kdež předáci pravice a zvláště naši pravidelně bývali, a jsa již zjevně trochu napilý, začal prý na jisté výtky neb požadavky od některého z našinců mu vyslovené, mávati rukama a vykládati: »Ja was wissen die Herren. Da kommt dann der deutsche Botschafter mich anklagen und ich bin in einer schönen Sauce.« (Tak nějak podobně.) To se ovšem s pravdou nesrovnávalo. Aspoň vím tolik, že jmenování Thuna místodržitelem v Čechách a Schoenborna ministrem spravedlnosti prohlášoval Taaffe sám za trumfy svoje proti Němcům, kteří mysli, že při návštěvě Viléma II. ve Vídni a pak zase při návštěvě císaře Františka Josefa v Berlíně jeho, Taaffa, povalí; on pak, aby jim ukázal svou moc, v obojím případě způsobil jmenování konservativních šlechticů.**)

Taaffe byl příliš bystrým člověkem, aby nebyl postřehl nutnost obratu po tom, jak se věci vyvinuly a vyvíjely v Čechách, a proto lze spíše předpokládati, že obrat hledal. Formu vídeňských konferencí, t. j. dohodu mezi zástupci stran o určitých bodech ze souboru národní a jazykové otázky vybraných, vymyslel prý tehdejší přednosta kanceláře sněmovny poslanecké ryt. Halban. Úlohu prostředníka převzal arci kníže Schoenburg.

---

*) O poměru kons. velkostatkářů k českým národním poslancům v případě mladočeského vítězství fingoval jsem tehdy interview a poslal do Pester Lloyd. Z mých papírů se dotčené číslo ztratilo.

**) Slova zněla takto: »Zuerst haben sie (t. j. Němci Plenerovy barvy) geglaubt, sie bringen mich beim Besuch des Deutschen Kaisers in Wien zum Fall, da haben sie den Thun bekommen, dann glaubten sie es bei dem Besuche unseres Kaisers in Berlin und bekommen den Schoenborn. Thun té doby jako ultratorý byl u Němců nenáviděn. Když se v záležitosti usnešení o německém divadle bránil proti Waldertově výtce nerytířskosti a řekl: »die Ritterlichkeit ist mir angeboren«, celý chorus Němců propukl v hlučný žravý posměch. Mimo to byl nedlouho před svým jmenováním místodržitelem jednou v řeči sněmovní vyslovil přání, aby koruna svatováclavská brzo se zaskvěla na hlavě panovníkově. Odtud pak název: der Krönungsstatthalter.

Bylo by odvážné tvrditi, že pouze mladočeské vítězství a zjevné úsilí Mladočechů o rozklad pravice na říšské radě vyvolalo vědomí o nutnosti obratu a vedlo k punktacím. Jistě ale vedlo jejich vítězství a vystupování k nim spíše než nějaký vliv německého velevyšlance.

Bylo osudnou chybou, že k vídeňským jednáním nebyli pozváni zástupci Mladočechů. Rieger nescílněkráté ubezpečoval, že to rozhodně žádal, ale Taaffe že to stejně rozhodně odmítl. Ovšem zkušenosti s mladočeskou mlčelivostí byly hrozné, tam vždy stál v popředí zájem žurnálu. Také by nebyli mohli pominouti Trojana, z něhož Eim dovedl vylákat každé tajemství a jehož nekonečnosti se Taaffe také bál. Leč chyba to byla zlá, největší snad, jež se v punktační věci sběhla, ze spoluodpovědnosti vyloučiti činitele takového, jakým byli Mladočeši, zrovna v době, když pro svůj rozkvět ještě s úspěchem vykořisťovali všeho. Napjetí bylo ovšem veliké, když jednání ve Vídni se vedla. Trojan chodil ke mně denně do kanceláře v zemském výboru, vím-li co, a když nic nezvěděl, aspoň vzka- zoval otcovská napomenutí, aby nic nezadali a pod. Eim zase ve Vídni chodil k Riegrovi pod rouškou zdánlivého napomínání vyzvídat; jsa na výsost nervosní, stával při tom u stěny neb skříně tváří obrácen ke zdi resp. skřini a hlavu o ruku opíraje. Tak s Riegreml hovořil (Červinková to popisovala, byvši ve Vídni stále přítomna a vedouc otcovy zápisky). V Čechách ale přece se jímala vážnost okamžiku dostatečně a byla touha dost obecná, aby došlo k slušnému vyrovnání. Ještě krátce před ukončením vídeňských porad mohl jsem ve veřejné řeči v Kolíně odpovídati dost ostře na jistá podezřívání »Nár. Listů« v příčině původu punktací.

Tak nadešel, aniž se opravdu veřejnost napřed co podstatného z obsahu ujednání dozvěděla, den 26. leden 1890. Všecky čtyři súčaslně politické skupiny byly v Praze shromážděny (oba tábory velkostatkářské, Staročeši [poslanci říšští a sněmovní] a německoliberální poslanci). Staročeská porada konala se v místnosti polit. spolku »Český klub« v Celetné ulici, konservativní velkostatkáři zasedali v Lobkovicově paláci v Hybernské ulici, němečtí poslanci v kasině. Sám jsem byl tehdy členem klubu konservat. poslanců za velké statky a účasten porady tam. Náleží k nejzajímavějším mým vzpomínkám politickým. Přítomen byl výjimečně také sám nejv. maršálek kníže Jiří z Lobkovic. Mluvila účastníků celá řada, mezi nimi hlavně mi utkvěl v paměti on, kníže Karel Schwarzenberg a kapitulní děkan Hora. Tón slavnostní a velké rozčilení zjevné. Stačilo půl hodiny k přesvědčení, že jediní, jež vídeňské úmluvy naplňovaly velikými

obavami, byli konservativní velkostatkáři. Starý Schwarzenberg a Jiří Lobkovic se tím ani netajili, že jest jim hrozno, učiniti ústupky na zásadách, které dosud hájili tak houževně, jako v příčině bezvýjimečného požadavku, aby každý úředník v Čechách znal oba jazyky zemské, v příčině jednoty zemědělské rady atd. A to byly projevy jistě upřímné. Vedle toho ústy všech, a zvláště pak kníž. Schwarzenberga a kapit. děkana Hory uvedena ještě jedna námitka neb obava, nejcharakterističtější a nejzávažnější s hlediště strany. Hora to řekl s nepokrytostí skoro naivní: »Pánové, nemůžeme se vzpírati dohodě, přistoupí-li na ni ostatní strany; nemůžeme se vzepřítí vůli mocnáře, jenž si tu dohodu přeje, nemůžeme vzítí si na svědomí takovou odpovědnost — ale o tom si nečiňme illusí, konservativní strana tím svou úlohu dohrála, nad hlavou její podají si ruce liberální živlové obou táborů národních. Tyto úmluvy jsou nejtěžší ranou pro věc konservativní, konservatismus v Čechách na dlouho dohrál.« — Ta slova asi vyjadřovala nejpřípadněji úsudek všech příslušníků tak řeč. historické šlechty a velkého kléru, kteří byli ochotni punktace přijmouti, ale ve vědomí, že tím přestane závislost českého živlu národního na konservativní pomoci ve Vídni i na sněmu pražském. Zdálo se jim, že to, co již již se strojilo svého času v konferencích Emmersdorfských, spojenectví liberálních Čechův a Němců s ostřím proti velkostatkářstvu, v nové podobě se blíží a to na české straně s živly novými, právě vítězně půdu si dobývajícími, které nebudou vázány ke konservativní šlechtě ohledy mnoholetého spojení, naopak jsou už ode dávna jejími odpůrci.

A tak strach o budoucnost konservativního vlivu nezabránil sice podrobení se nutnostem smíru národnostního a předpokládané vůli císařově, ale byl příčinou, že se nějaký kousek naděje připínal na oposici, na kterou snad přece úmluvy narazí mezi poslanci českými. Nebylo možno nepostřící dojem jistého sklamání na nejedné tváři, když došla od Riegra zpráva, že říšští a sněmovní poslanci čeští ve společném shromáždění úmluvy přijali. Když jsem z klubu velkostatkářů přišel večer do »Českého klubu«, bylo už po poradě. Pan Adámek z opatrnosti odpoledne už nepřišel, Trojan odešel, ježto se bylo řeklo, že punktace se mohou jen přijmout neb zamítnout v celku a on s částí nesouhlasil. Vedl si loyálně. Důvodem mu arci sotva mohl býti zřetel na ustanovení punktací o znalosti obou jazyků při úřednicích, neboť v té příčině původní znění návrhu Trojanova ve sněmu Němcům nešlo méně vstříc. Snad je uchován nějaký autentický zápis o té památné schůzi — ale nedá se zapřítí, že jistý vliv na rozhodnutí

některých váhavců mělo důvěrné sdělení Riegrovo, že vláda (a především ministr spravedlnosti) nám Čechům zaručila vnitřní české jednání při sbor. soudech první stolice. Spatřovala se v tom věc váhy zásadní, totiž dobytí kousku vnitřní úřední řeči. Tajemnost, s jakou se to sdělení šířilo a Riegrův zvyk nepřilíš přesného formulování i optimismus jeho, s jakým on každou věc už napřed eskontoval, vše působilo dohromady, že se tento slib znenáhla zveličoval, až z toho bylo uznání češtiny jako vnitřní úřední řeči u soudů vůbec. Já sám jsem věci také věřil — ovšem v přesnějším původním znění —, až mne chování hrab. Vojtěcha Schoenborna, vždy od kosti poctivého a pravdomluvného, přivedlo z rovnováhy. Když se totiž o slibu řečeném už veřejně mluvilo a na Riegra doráželo, aby o věci té konečně veřejně se vyjádřil, pověděl mi tedy hrabě Vojtěch Schoenborn, že on nerad vystoupí proti Riegrovi, ale k obraně bratrově že snad bude nucen, ač je mu to bolestno. Slib dotčený prý neexistuje! Zlé překvapení. Netajil jsem se Riegrovi. On se rozpálil a vzkřikl: »Což jsem lhář?« A už chtěl o věci veřejně promluvit. Kdo ho zdržel, nevím. Ale krátce na to si mne zavolal k sobě nejv. maršálek kníže Lobkovic a pravil, že mi vylíčí pravý stav věci, jak se to má se slibem vnitřní úřední řeči při soudech, abych sám dle možnosti mohl přispěti k uklidnění myslí, by nebyl zmatek ještě horší. Věc sama pak že byla tato: V jedné z užších porad ministra Schoenborna se zástupci poslanců českých a velkostatkářů konservativních ukazoval prý někdo, Rieger nebo Mattuš, na směšnost postupu, když sborový soud po řízení zcela po česku provedeném sestupuje se k poradě a tu musí vésti německy, i protokol o ní, na to zase rozsudek pro vyhlášení na základě důvodů, v té německé poradě pronesených, vyhotovovati česky. Tu prý on — kníže Lobkovic — poznamenal, podle nějaké své informace, že prý se beztoho už tak neděje a soudcové prý poradu vůbec vedou česky. Na to řekl hr. Schoenborn, že by pak ovšem obyčej již panující chránil. S tím se rozešli. Druhého dne hr. Schoenborn, přeptav se zatím u svých úředníků (hlavně prý byl rádcem jeho sekční šéf Juliani) — zase v užší schůzi, jako byla včerejší — než se do ní Rieger dostavil, prohlásil ostatním pánům, že byl včera na omylu. Obyčej, ježž mínil chrániti, byl by ve zřejmém odporu s platnými předpisy,*) tudíž by jej chrániti nemohl. To bylo brzo před podepsáním protokolův o celku punktačním a přítomní páni prý mezi sebou ujednali, že to Riegrovi ani neřeknou, poněvadž by asi odepřel podpisu svého na ujednání a celá

*) Patrně s Krausovskými instrukcemi.

lopotná akce by byla pro nepatrnou a nejistou koncesi zmařena. A tak Rieger podepsal v šťastném sebeklamu, že získal za nepatrné ústupky zásadně vnitřní úřední řeč, neboť tak už si obmezený slib původní optimisticky sám upravil. Ještě dlouho potom — 1891 nežli 1892 o prázdninách v Malči — mnoho se na mne rozhorlil, když jsem ho upozornil, že Schoenborn přece vnitřní úřadování vůbec neslíbil, nýbrž jen české jednání sborových soudů první stolice po veřejném líčení, při poradě o rozsudku a pod. Teprve zápisky, vedené o postupu jednání ve Vídni Marií Červinkovou a doplněné i poopravené pak Zeithammerem a Mattušem, které jsme ihned vyhledali, ukázaly správnost mého tvrzení. Leč Rieger zůstal při tom, zlobiti se na Schoenborna, ač jsem mu znenáhla obsah sdělení Lobkovicových pověděl. Možno ostatně, že to Mattuš nějak u něho spravil a jej uklidnil.*)

Pravda však zdá se býti, že naši pánové (Rieger, Zeithammer a Mattuš), ovšem i zástupci kons. velkostatkářů v komisi vídeňské neměli ani sami dost praktické zkušenosti o otázce jazykové v úřadech, aniž se opatřili dobrou odbornou poradou, kdežto Němci byli v tom směru výborně opatřeni, majíce k ruce své stranníky z ministerstev. Min. Pražák si v tom směru v jedné rozmluvě se mnou přímo naříkal, že naši zástupci se v řečeném směru dost neopatřili. V nahodilé rozmluvě řekl mi jednou prof. Krasnopolski, když jsem podotkl, že se neměla záležitost vnitřní úřední řeči ve vídeňských konferencích vylučovat — že by Němci byli českou úřední řeč vnitřní povolili. Ovšem za jaké ústupky? Z řečí německých předáků tehdejších jest pravděpodobno, že jen za ostré provedení zásady ohraničovací. Ale hlavním odpůrcem v té věci byla jistě vláda a sám císař. Když později Rieger se v audienci u císaře zmínil o nutnosti povolití vnitřní úřední jazyk český, řekl císař: »Das kann ich den Deutschen nicht bieten.« Byli by rádi, ale báli se jich.

Než třeba se vrátiti zase ke dni 26. ledna 1890. Dojem uveřejněných ujednání nebyl v prvních dnech tak zlý. Padlo sice sem tam slovo o »nové Bílé Hoře« a pod. bombastické výroky, ale celkem přece převládalo mezi rozumnými lidmi mínění, že za jisté ústupky, třeba nepřijemné, se snad zjedná mír v zemi. Nejcharakterističtěji vyjádřil se Josef Kaizl. Když jsme

---

*) Mattuš se ostatně přes záporné vyjádření Schoenbornovo pokoušel u krajského soudu v Jičíně, aby obyčej, jež Schoenborn původně chrániti slíbil, se vyvinul a bylo lze naň se odvolávat. Ale s malým výsledkem. Až nařízení Badeniova věc tu zavedla jako povinnou a po jich zrušení už přece se zachovala, kde byly naskrz české senáty.

se druhého dne sešli na fakultě, chválil nad míru obsah ujednání; pravil, že se jen diví, jak lacino to Němci udělali, jakoby při celém sporu šlo jen o chlebovou otázku několika německých úředníků. Tu stránku, která hrála největší úlohu v úvahách velkostatkářů konservativních, či lépe: v jejich obavách, chytil nejsprávněji »Čas« (ovšem změnil své stanovisko brzo, když hnutí protipunktační mohutnělo.)* Chválil punktace, arci s tím předpokladem, že mohou tvořiti základ pro pospolitý postup českých i německých živlů svobodomyšlných. Netušil ani dost málo, jak blízko udeřil na tutéž stránku, která způsobila tolik starostí konservativním velkostatkářům. Ovšem jediní realisté byli by mohli vésti důsledky z punktací, na jaké se naráželo v klubu konservativních pánů; Mladočechům v tom bránil jejich státoprávní radikalismus, ježž byli si k ohromné bolesti Eimovč učinili hlavním volebním heslem.**)

Náš (t. j. staročeský) veřejný rozhovor o punktacích v Českém klubu po uveřejnění oficiálních mladočeských námitek ještě také měl dost dobré účinky, ač nám některé ze zvláštních otisků, na adresy určité zaslanych, byly vráceny s glosami ne právě vlídnými. Nejhuře působily německé řeči, Plenerovy i jiných, plné vítězoslávy a vyvozující z úmluv další důsledky v příčině rozdělení správy v zemi atd. Každá taková řeč, využitkovaná obratně Nár. Listy a jinými časopisy, zapadla do českých lidí jako puma. My sami jsme si ostatně nevedli dost moudře. Rieger, milující výklad volnější, pouty právnické přesnosti nevázaný, punktace příliš chválil a dával lidem tím snáze příležitost k námitkám. Mattuš ale v přílišné poctivosti mluvil vždy v ten smysl: v jedné věci jsme ustoupili od zásady vždy hájené, od zásady, že každý úředník má znáti oba jazyky. Ale opak se již vlastně připustil v nařízeních o státních zkouškách právnických a v punktacích zněla formule přece jen tak, že vypadala jako pouhé připuštění výjimky a tím vlastně uznání pravidla. Oč huře stojí věci n. př. od té doby, kde se via facti dělá status úředníků českých a německých!

*) Vypravovalo se mezi úředníky zemského výboru, že Dr. Kramář meškaje tehdy v Rusku a nejsa tudíž pod přímým vlivem zdejšího protipunktačního milieu, zapřisahal v dopisech soudruhy realistické, aby se nepodávali protipunktačnímu ruchu.

***) Viděl jsem u redaktora Hubáčka listy Eimovy, ve kterých zrovna ubolával nad »Juliem« (Grégrem), že se dává příliš strhávati státoprávním heslem a maří spojení s německoliberalním světem. Hubáčkovi nabídl ty listy ke koupi jistý Froněk, bývalý písař zemského výboru a dříve advokátní; listy, zdálo se, pocházely ze stolku zemř. advokáta Dra Ěmily Hermana. Nevím však jistě. Listy samy jsem viděl. Jeden byl dokonce, tuším, otištěn v »Hlasu Národa«.

Dříve než byl zahájen sněm a než jemu podány první předlohy puntační o věcech do jeho působnosti spadajících, vydal hr. Bedřich Schoenbor nařízení, jež se týkalo obsahu punktací v příčině vrchního soudu a ostatních otázek do oboru soudnictví spadajících, aniž se o znění jejich se stranami puntačními dohodl. Snad se předběžná dohoda o jejich znění nepokládala za nutnou, snad ve vydání jich měla být spatřována jistá známka o dohodě vlády ku provedení úmluv, aby Němci tím ochotněji vstoupili do sněmu. Následek však byl, že nyní kde kdo v celém českém stavu soudcovském a s ním ovšem i v ostatním právnickém přešel do rozhodného odporu proti punktacím. Na české právnícké fakultě kromě mne snad jenom Ott a Zucker (tuším, i Pražák) hájili punktace, Randa přišel přímo do zuřivé nálady, ač se mi pořád zdálo, že ho víc než co jiného rozněcuje obava před nedostatkem míst při vrchním soudě a soudech vůbec pro české kandidáty, zvláště když n. př. do discipl. senátu německého dán ovšem kutí Němci, do českého však též Němci, kteří byli jazyka českého znalí. Vůbec chlebová otázka při tom hrála velikou úlohu, nebezpečí, že se zmenší počet Čechů umístitelných v německém obvodu.

Než došlo na květnové jednání sněmu — příliš mnoho času bylo tak ponecháno protipunktační agitaci — bylo vlastně zřejmo, že za Staročechy v příčině punktační už mnoho lidí nestojí. Hrabě Taaffe teprve v poslední chvíli se pokusil získati Mladočechy.

Po roztržce v »Českém klubu na radě říšské« nebyl ovšem nikdo z Mladočechů mimo klub stojících (Adámek a Trojan ke klubu náleželi) v sedmnáctce — Siebzeherkomítee — společné parlamentární komisi pravice. Taaffe chtěl Mladočechy přivábiti, nabídnutím místa v sedmnáctce. Napřed si došel na Riegra a ptal se ho, co by tomu říkal. Ten rozumí se s radostí to přijal. I tak Taaffe začal jednati, bezprostředně před zahájením sněmu v Čechách, tedy pozdě, neboť bylo věru těžko žádati na Mladočeších, aby ve věci punktační couvli, tak už daleko na cestě odporu postoupivše. Vždyť ten odpor byl nyní osou jejich agitace ve voličstvu. Krátce před odročením rady říšské dostal jsem skrze Hlas Národa telefonickou zprávu, že Taaffe jedná s mladočeskými předáky o vstoupení do pravice a zastoupení v sedmnáctce, Eim že to podporuje, i Ed. Grégr že je pro, ale Engel že se zdráhá. Den na to bylo sezení zemského výboru a Dr. Grégr k němu přijel z Vídně. Tázal jsem se Dra Jana Kučery, soudruha v zemském výboru, jak se to v dotčené záležitosti s Englem má a dodal jsem: »Vaše strana má přece to veliké štěstí, že není punktacemi vázána, ona za tužší

politické sblížení se svobodomyslnými Němci může si vymoci na nich některá zlepšení úmluv. Nám Staročechům přece již pomoci není. Proč byste se neměli vesla ujmout způsobem, který by Vás učinil rázem regierungsfähig?« Kučera obvyklým pathetickým způsobem odpověděl: »Kamarráde, to víte, Engel nechce jen rozhodnout bez slyšení zdejších důvěrníků strany. Proto se nechtěl ve Vídni vázat. Však ještě uslyšíte.«

Grégra ovšem chytl Taaffe ve Vídni dost snadno. Pozval ho do presidia v Panské ulici. Vcházeje do první čtverhranné části ministrpresidentova salonu (zadní má kopuli, pod kterou měl Taaffe kuřácký stolek pro návštěvníky a po obou stranách židli) zakopl Dr. Grégr o koberec, udělal pochop — ale nepadl. Taaffe hned vesele: »Na, da sieht man einen Jungcechen. Ein Altcech wär' schon gelegen.« Tak si udělal náladu nejpříjemnější a Grégr byl plný dobré vůle. Přišel do Prahy k dotčenému sezení zemského výboru hned celou historii v kanceláři přiděleným sobě úředníkům vypravoval připomínaje: »Vláda už se Staročechy nepočítá. Už jsme my příští vládní stranou.« Tak, polo snad ironicky, situaci charakterisoval, ale oni měli dojem, že se myšlence samé nevzpírá. Ovšem ovzduší pražské brzo smylo všecky účinky Taaffovy výmluvnosti a Grégr stál záhy v popředí boje protipunktačního, ač já nikdy nevěřil, že by on byl punktace celé pořádně přečetl, a přečetli, jistě neměl úsudku o dosahu změn proti dosavadnímu právnímu stavu, prostě proto, že jej neznal. Byli on ve věcech obecné politické vzdělanosti vzdělanec velmi povrchním a pouze šablonovitým, ve věcech pozitivního práva byl naprosto nevědomým.

Agitační technika mladočeská byla ovšem velikolepá a zvláště veřejný průvod hromadné deputace zástupců okresů, obcí a různých jiných korporací do sněmovny, aby jménem národa odvrátila vůdce staročeské od punktací, byl vychytralým výmyslem. Nečetli mnohý z poslanců punktace, aneb nerozuměli jim, jak teprv lidé prostší, kteří venkoncem nemyslíli jinak, než že by vskutku provedení punktací znamenalo katastrofu pro český národ. Mezi předáky té hromadné deputace bylo několik rázovitých demagogů, kteří mluvili hrdě jménem národa atd. a jevíli všecku chuť jménem národa provésti hned též exekuci nad neposlušnými. Hrdá a sebevědomá odpověď, kterou jim Rieger dal, v pravém smyslu je rozzuřila, že on se odvažuje lidu vzdorovat. Hledě k pustému bezkarakternímu byzantinismu, který se tenkrát naproti »Jeho Veličenstvu lidu« demagogicky pěstoval, byl to opravdu radostný příklad statečnosti osobní. Měl jsem neštěstí, že jsem byl mezi pořadateli sněmovními a musil tedy vyplnit

přísný rozkaz nejv. maršálka (ostatně i samozřejmou vlastní povinností), aby se klid a svoboda jednání sněmovního zachovala. Když to jinak nešlo, bez výsledku zůstávaly opětné prosby k deputaci, celou chodbu bezprostředně před síní sněmovní plnicí, když jenom nadávky se na mne sypaly a každou chvíli už se zdálo, že vnikne deputace do sněmovní síně samé, oznámil jsem nejv. maršálkovi bezvýslednost svého snažení a on nařídil, abych tedy učinil oznámení polic. komisaři a dal kuloár vyprázdnit. Komisař pak zvolna a zdvořile »deputaci« z kuloárů zatlačil do zadní zasklené pavlače a na zadní schodiště. Nejv. maršálek pak celý průběh ve sněmu vysvětlil, ale u národa, a zvláště u studentů, platil jsem za člověka, který na vyvolené mluvčí lidu v důležitém poslání zavolal policajty.

Vrcholem generální debaty o předlohách punktačních ve sněmu byla řeč Riegrova dne 31. května. Ač v právnické části — výklad obsahu a odůvodnění — nebyla zcela bezvadná a velkolepě koncipovaný konec na některé lidi působil nepříznivě, ježto vlastně pravou mužnou a krásnou myšlenku nevyjádřil zcela případně*) — přece byl dojem na samy Mladoběchy, aspoň na některé, mohutný. To nebyl vůdce strany, to byl patriarcha, jenž se nerozpakoval poslední zbytky své někdy ohromné popularity dáti vědomě v šanc, aby jen provedl, co uznával národu za prospěšné. Uznání kulturních zásluh Němců působilo v té zostřené náladě a vřavě dojmem stanoviska vysoce nad svár denní povznešeného, bylo velkým skutkem. Na druhé straně, u Němců, arci nebylo ani stopy po takové velkodušnosti. Ať už to snad nebyla pouhá navyklá zpučnost, nýbrž taktika naproti vlastnímu voličstvu, řeči německé přece jen i nejkliďnější mezi námi dráždily a urážely. Vidouce rostoucí ten odpor, nesli jsme tím hůře faktum, že osnova volebního řádu sněmovního nebyla spolu s ostatními osnovami předložena, také se nic nedělo v příčině zřízení nové obchodní komory. Předlohy ostatní, zvláště o rozdělení zemědělské a školní rady, které se pokládaly za ústupky s naší strany, tu arci byly a braly se nejprv v projednání. Na volební řád kladla se však na naší straně veliká váha, ježto měl zabezpečiti trvalou většinu poslanců českých a konservativní skupiny

---

*) Starý Trojan ještě po letech nemohl Riegrovi odpustit výrok, že jest ochoten přinést národu každou obět, obět své cti a svého slova že neučiní. Viděl v tom zpučnost, stavění se nad vůli a rozum národa, ano více: obětování prospěchu národního jen proto, že se dalo slovo. O takovém něčem ale podle jasného smyslu slov nemohlo býti řeči. Smysl byl ten: čestné slovo, které jsem zadal v plném přesvědčení, jež dosud chovám, že tím sloužím prospěchu národa, musím dodržet a národ nesmí obět porušení toho slova na mně žádat.

velkostatku. Leč s předlohou jeho se neotálelo proto, že by bývalo spracovávaní materiálu populačního a daňového dalo tak velkou práci (od 26. ledna bylo času dost), jako hlavně z té příčiny, že se obě skupiny velkostatkářské nemohly dohodnout o ohrazení volebních okresů. Někteří jejich příslušníci vůbec změně volebního řádu nepřáli; nevím, do jaké míry hr. Fr. Thun sám, jistě n. př. princ Karel Schwarzenberg, jenž se tím netajil, že si nepřeje, aby se s tou předlohou pospíchalo. Jinak ovšem velkostatkáři loyálně hájili úmluvy a předlohy na nich se zakládající nedadouce v ničem ani cítiti, že by jim byly nepřijemny. Za těch okolností platili ve veřejném mínění za zvláštní fedrovatele punktací. Tolik ovšem také bylo brzo zřejmo, že nebude tak snadno účinku na seskupení stran, jehož se konservativní tábor dne 26. ledna obával. Mezi Němci a Mladočechy nestál už jen prapor státoprávní, Staročechy »pohozený« a Mladočechy »znova vztyčený«, nýbrž i obstrukce protipunktační, jež mezi oběma vyvolala pravé propasti.

Účinek stoupajícího odporu veřejného proti vídeňským úmluvám, odporu, který propukal až v projevy zcela pitomého fanatismu, jevil se ovšem nezbytně na straně staročeské. Jednak ji lidé šmahem opouštěli a kdo v ní zůstal, hleděl se zachránit tím, že se s punktacemi nestotožňoval. Viděti před hlasováním staročeské poslance prechat do kuloárů nebo s báziřným třesením vcházet, bývalo by veseloherním námětem, kdyby nebylo trudným obrazem morálního spustošení, jaké v lidech budí strach před veřejným míněním všecko vlastní přesvědčení nebo zmužilé jeho sledování zabíjeje.*)

Většinou byla i potkáni osobností z mladočeského a staročeského tábora zamračená a hádky i šrůtky osobní takřka každodenně. Zvláště mnoho jich měl Tonner, jenž se nedovedl opanovat a jehož mnozí zase zbytečně naschvál ponoukali, aby jen vyvolali výstupy. JUC. Sedlák zase bodře smiřovával.

---

*) Nahodily se ostatně někdy scény dost komické. Jednou — bylo to již v době, když tehdy asi devítihlavá skupina Škardova úplně od Staročechů se byla odtrhla, seděli jsme v sněmovním kuloáru v koutku, který přiléhal ke vchodu, jenž vede k lavicím velkostatkářským. Seděl mezi námi i místopředseda hr. Thun. Najednou jako bezprostředně za námi zavzní hřmotný jadrný hlas, poznali jsme hned Tilšerův: »Haló, haló. — Slečno, spojte mne s panem doktorem Juliem Grégrem. — Haló, kdo tam! — Rekněte panu doktorovi, aby nezapomněl, že dnes o pěti hodinách je ta schůze s Drem Škardou.« — Vzkaz této důvěrné připomínky, připomínaje důvěrné sdělování hlubokého tajemství hlásným pomocí trouby s věže ve Smetanově »Tajemství«, vzbudil ovšem nehoráznou veselost a hr. Thun mne podpíchl, že by se přece měl také Škarda upozornit, aby nezapomněl. Dal jsem si říci a šel zcela klidně k Dru Jak. Škardovi, který se mi té doby vyhýbal, a řekl

Na inteligentnější živly ve staročeské straně horší vliv rozkladný než samy Nár. Listy měla tehdy »Politik«. Možná že tu působily také zřetele obchodní — bylyť mi ukazovány dopisy abonentů zle se sápadících na punktace a nespokojených s tím oním projevem v listě obsaženým, protože jim ještě nebyl dost ostrým ačli zdánlivě punktacím nepřál — a obchodní ředitel závodu, p. Brychta, byl v těch věcech velmi citlivý. On pak měl neobyčejný vliv zejm. na Dra Milde. Pokládati lze za nepochybné, že hovělo skryté i zjevné vystupování redakce proti punktacím politickému přesvědčení některých rozhodujících podílníků. To platí po mém mínění zcela jistě o starém Dru Prachenském, po dlouhá léta dnou nemocným a osleplém, jenž, prodělav dobu passivního odporu a radikální politiky státoprávní, do nových poměrů více nepřišel a utkvěl na starých ideálech pasivní oposice. Jemu také se připisovalo, že v nejkritičtější chvíli přispěl ne bez rizika peněží svými k zachování listu i závodu, což dávalo mu značnou morální váhu. Byl pak té doby též z největších podílníků. Ani on, ani sešvakřený s ním Dr. Milde, předseda družstva, nebyli politické hlavy, tím méně Dr. Strobach, prof. Neureutter, Dr. Jansa (býv. jičínský advokát, konkursem jednoho velkého závodu zbohatnuvší, dobrák, ale jako poslanec nula), hotelier Beneš a sládek Staněk. Bývalo na nich znamenati již dříve (dokud jsem byl sám po nějaký čas členem správního výboru, než se odloučil Hlas Národa) jistou nevraživost na staročeské vedení a to proto, že co do politického směru listu chtělo dávatí direktivy, kdežto prý ve finanční příčině dost se o něj nestaralo. Také J. Kaizl (vyslaný jistou dobou do správního výboru za Český klub) zřejmě a ustavičně snažil se klásti v listu podkopy politice vídeňského klubu poslaneckého, jíž zejména nadrobil v polovici let osmdesátých t. zv. decentralisační program bankovní, kterého se pak ujala obch. komora pražská. *) Již u příležitosti úpravy daně

---

jsem: »Tak neračte také Vy zapomenout na dnešní schůzi v pět hodin s Drem Juliem Grégrem.« — Škarda zbledl jako křída. On dříve nějaký čas nosil kukavčí vejce proti Riegrovi a ostatním punktátorům do »Politik«, pak ale hledal splynutí s Mladočechy pro svou skupinu, k čemuž někteří členové její však přece se vzpírali. Vrátil se na své místo v kuloáru a v tom již vyletí JUC. Sedlák a volá na mne: Co pak jste to zase vyvedl? Mezi mladočeskými lavicemi lítá Tilšer jako lev a hřmá, že by rád věděl, který chlap špatný »Politik« tomu Bráfovi« prozradil, že dnes má být schůze Dra Grégra s Drem Škardou! — Chudák Tilšer si nikdy nepovšiml, že kuloár od předsíně, kde byl telefon, dělila jen prkenná stěna, a snad také nevěděl, že do telefonu není třeba křičet, i když se telefonuje ze sněmovního náměstí až do Mariánské ulice. — Šlo to od úst k ústům a bylo mnoho smíchu.

*) V čas, když byl členem kabinetu Thunova, zapomněl ovšem Kaizl na tento svůj někdejší program docela.

líhové za příčinou koncesí, tehdy povolených Polákům pomocí poslanců českých, strojí Kaizl zjevnou oposici v »Politik« a ve spojení s Hubáčkem i v »Hlasu Národa« (ještě družstvu »Politik« náleževším) proti staročeckému vedení věci ve Vídni. Byla tedy vlastně už dlouho nálada straně a jejímu vedení ne právě přátelská a při punktacích účinkem všech událostí propuklo, co se dávno chystalo.*)

Nesli jsme ovšem velmi těžce, že list, jenž dosud platil za hlavního tlumočnicka staročešství, najednou v kritických okamžicích psal proti intencím strany, a proto jsme žádali na Dru Mildovi jako předsedovi, aby svolal valnou hromadu všech podílníků k poradě o směru listu. O tom Dr. Milde a správní výbor nechtěl arci ani slyšeti, ježto by předně otázka ta jako předmět jednací musila se dát na pořad rokování a tento pořad veřejně v novinách ohlásit, což by bylo už samo sebou bývalo nápadno, nad to by se ještě obsah diskuse sám mohl dostat do veřejnosti. Nezbylo nic než jednati rozhodněji. Napsal jsem dopis k podílníkům, jichž adresy podařilo se nám si opatřit, ve kterém se na směr vedení listu poukazovalo a v němž byli prošeni, aby vyslovili souhlas s žádostí, by na valném shromáždění všech podílníků směr listu byl ustanoven. Došlo ovšem těchto souhlasných projevů od dobrých tří čtvrtin všech podílníků, leč nic naplat. Redakce »Politik« odpověděla na můj oběžník k podílníkům dosti ostrým protioběžníkem a Dr. Milde valnou hromadu nesvolal. K tomu jedině po dlouhém zdráhání svolil on i správní výbor, aby se konala jistá porada správního výboru a hlavních stěžovatelů (Riegra, Mattuše a mne) v soukromém bytě Dra Prachenského. Bylo ustanoveno, že se má konati na počátku září (tuším 1. nebo 2. září 1890). Osudným způsobem padl tento ustanovený den zrovna do času, kdy spousty hrozné povodně z r. 1890 byly na vrcholu (zřícení dvou pilířů Karlova mostu atd.). Mattušovi zabránila povodeň z Ml. Boleslavi přijeti a dostavili jsme se jedině Rieger a já. Usadili jsme se tak, že na dolní straně stolu zaujal místo Rieger se mnou, na protější Milde jako předsedající, po stranách Dr. Jansa, prof. Neureutter, hot. Beneš, sládek Staněk a nevím kdo ještě; za Mildem u zdi Srb, jako zástupce redakce, a Brychta, který jako ředitel správní neměl tam vlastně co činiti, leč byl i pro Dra Milde příliš hlavní osobou, aby mu on nebyl popřál toho

*) Někdejší náčelník koresp. bureau pražského a posléze redaktor vládního listu v Praze, Steinberg, mne ubezpečoval, že vláda (snad jeho prostřednictvím) vyjednávala s Drem Mildem, aby získala »Politik« pro punktace. Milde prý žádal 200.000 zl. pro závod a pro sebe šlechtictví. Steinberg však nepožíval důvěry jako spolehlivý člověk a mně to vypravování nečinilo dojem spolehlivosti.

vyznamenání. Naše »porada« zvrhla se na »morální« popravu punktací a Dra Riegra. On, jehož sedmdesáté narozeniny nedlouho před tím »Politik« oslavovala jako největší svůj svátek, octl se vlastně před soudní stolicí správního výboru. Výčitky ovšem se jen sypaly. Dr. Jansa objevil, že již zákon z r. 1868 o organizaci politických úřadů ustanovením dozorcích okrsků (okr. hejtmanů dozírajících) připravoval rozhraničení. Vytýkalo se porušení státního práva a zásad o rovnoprávnosti punktacemi atd., věci z části dětinské, z části správné, ale při kompromisu každém samozřejmě, z povahy jeho plynoucí. Rieger odpovídal namnoze nevrle a podrážděně — skoro všickni nyní politická poučení mu udělující bývali za dob jeho slávy a popularity před ním tak maličtí, plní lichotných slov a poklon — správní výbor listu, který přes dotčené nevrlosti a pokusy odporu, přece jen byl nejvřelejším tlumočnickem oportunistu r. 1879 zahájeného, najednou vytahoval jedno heslo z let pasivné politiky po druhém. Jednání rozběhlo se ovšem bez výsledku, a když jsme se rozcházelí, tu nevidíce mne v šeru předsíně stojícího, Brychta a Srb posměšnou glossou a poznámkou provázeli starého, zamračeného Riegra.

Rieger nesl výsledek té konference těžce; Politik bývala mu vždy blízkou. Než po málu let zapomněl a chodil zase do valných hromad společnosti; já jsem od těch dob do valné hromady nepřišel, až r. 1907, když šlo o zastavení německé »Politik«. Tu běželo o důležitou věc a docílil jsem tehdy s Mattušem a švakrem Riegrem opravdu jistého obratu pro zachování listu aspoň poměrně příznivějšího. Nebylo na konec ani divu, že našel víry i podezření, že punktatoři a především Rieger byli podplaceni. Slovo, že prodali právo národa »za skleničku koňaku«, rafinovaný to způsob charakteristiky, jenž tuším pocházel od Eima, zalíbilo se i Dru Ed. Grégrovi, který je před svými voliči s obvyklým pathosem opakoval (tuším v Choceň). A jakkoliv u původců toho hesla snad nebylo úmyslu obvinění z nepočetného skutku, přece znenáhla ujímalo se i podezření o skutečném podplacení. Tonner přijel jednou ze Sušice plný rozhořčení, že mu tamní starosta (nevím, zda okresní neb obecní) Uhl přímo vyslovil myšlenku, že Rieger musí býti podplacen. Myslílo se na zaplacení jeho dluhů vládou. Anýž (dle jiného vypravování) v pražské pivnici dal kolovati u stolu seznam Riegrových dluhů. Vašatý zase obviňoval Riegra, že přivolením k punktacím chtěl si zajistiti šlechtictví.*) Podobá se, že namnoze také učitelé byli

---

*) Rieger, obdržev řád železné koruny II. tř. ještě za platnosti starších řádových stanov, měl na baronii nárok, nešlo o žádnou koncesi. Ale pravda jest, že Vašatého,

šířiteli podezření, že Rieger se dal podplatit; aspoň docházely podobné zprávy z venkova a nepodivil jsem se, když r. 1907 v předvečer Riegrovy slavnosti hořické přívrženec realistické strany ze Semil v přítomnosti min. Pacáka obvinil jeho stranu, že Riegra podezřívala neb podezřívati dala ze zrady a podplacení. Ostatně to byl duch »Šípů«, založených Drem Jul. Grégrem a redigovaných K. Tůmou, který takové símě zaséval. O Mattušovi se šířilo, že prý nalézá se v tisních peněžních a chce se státi dvorním radou u správního soudu; o mně, že se chci státi ředitelem Zemské banky s 12.000 zl. služného atd. Bylo na snadě, že v takovém ovzduší se znova vynořila na povrch historka, jež měla také ne-li poctivost, aspoň správnost Riegrovu tak trochu v pochybné světlo postaviti. Nebyla novou, bylť ji svého času do světa bez výsledku vrhl J. S. Skrejšovský, když s Riegrem se rozešel.*) Zkrátka jednou, když Hubáček v Hlasu Národa ostře si vyjel na Dra Podlipného tuším pro účastenství na uspořádání nějakého malo-živnostníky poškozujícího výprodeje, přišel ke mně ve sněmu Tilšer, jako obyčejně velmi nakvašený, a oznámil mi kategoricky: Nepřestanou-li staročeské redakce a zvláště Hlas Národa ustavičně činit nájezdy na mladočeské osobnosti, jako se dříve stalo na Herolda**) a nyní na Podlipného, uveřejněny budou doklady, že Dr. Rieger papíry, Fil. Čermákem jako kapitál budoucí nadace jemu svěřené, neoprávněným způsobem pro sebe upotřebil. Všecka myšlenka na nějakou nepoctivost Riegrovu byla mně arci daleka. Úzko mi bylo jen, shledáme-li doklady k britkému a okamžitému

---

když ještě tento býval jeho nejponiženějším nohsledou, jednou se dotazoval, měli by práva toho užítí, ježto mu k tomu mnozí domlouvají (ministr Pražák, místodržitel Kraus a j.). Největší odpor myslénce té činila choť Riegrova a jeho dcera Marie Červinková. Byly celé bez sebe, když jen na věc přišla řeč. Po smrti obou bylo na Riegrovi pořád více zřejmo, že domlouvání druhu dříve dotčeného činí na něho dojem, nerad slýchal ode mne a syna svého poukazy na Palackého, Smolku atd. Leč to bylo již dávno po punktacích a on sám se přičinil o ospravedlnění svého rozhodnutí v testamentě svém.

*) O tomto původu jsem ovšem tehdá nevěděl, když se ve sněmu odehrála událost v textu vylíčená. Teprv později, až okolo r. 1900, mi ji vypravoval Steinberg. Skrejšovský totiž, rozešel se s Riegrem, nabízel Steinbergovi jako známému důvěrníku ústavověrné vlády i ústavověrných časopisů doklady, že Rieger papírů nadace Fil. Čermáka, jemu za života Čermákova odevzdaných, neoprávněnou měrou užil pro sebe atd. Když to Steinberg odmítl, uveřejnil prý Skrejšovský věc tu sám ve svém listu, nevím ale už, který byl jmenován.

**) Míněny historky o požadování lichevního úroku, k nimž doklady prodal Hubáčkovi jistý Mejtský, někdy prý pisař v kanceláři Herolda. Neměl jsem s tou věcí nic co činiti, ba tehdy ani s redakcí Hlasu Národa, kdež zejména V. V. Zelený byl mým odpůrcem a n. př. dost zle sesekal (indirektně) mou řeč v adresní debatě z r. 1889. Po stopách udání Mejtského šel u příslušných okresních soudů evidenční geometr J. Mašek a našel ještě nové věci. Ty pak Hubáček uveřejnil.

vyvrácení pomluvy, neboť Dr. Rieger na veliký pořádek své registratury nedržel. Přišel tedy domů, dal jsem se s Marií Červinkovou, tou událostí na výsost rozcelenou a rozčilenou, chutě do hledání. V samé ohnivzdorné pokladně Riegrově našli jsme za malou chvíli, čeho bylo třeba: Dopisy Fil. Čermáka, seznam papírů, potvrzení o výplatách úroků (měl tehdy Rieger konati z výnosu jisté výplaty, zejm. k rukám V. Náprstka), potvrzení zemského pokladníka dle počtu kusů a čísel, neboť Rieger v r. 1866 papíry ty odevzdal zemské hlavní pokladně, s níž byly stěhovány z Prahy před Prusáky. Bylo tedy jasně vidět, jaké kusy a čísla před r. 1868 tu byly, za jaké pak při unifikaci státního dluhu byly proměněny atd. a kusy i čísla úřadně tehdy proměněná, byly dle potvrzení ještě pořád v rukách Svato-
boru. To byl znamenitý nález. Šel jsem druhého dne trochu provokativně na Dra Engla, předsedu mladočeského klubu, a řekl mu: »Prof. Tilšer zamýšlí, jak mi včera oznámil, uveřejnití nějaké doklady o nedovoleném upotřebení původních papírů nadace Čermákovy Riegrem. Vemte na vědomí, že jsem velmi ochoten pro případ ten mu posloužit čísla dotčených papírů a jinými k té zpronevěře se táhnoucími doklady.« Dr. Engl se nemálo rozzlobil, pravil, že jemu do toho nic není a on si zapovídá, abych jeho do toho pletl, což ovšem mým úmyslem nikterak nebylo. I zašel si na Tilšera. Co mu řekl, nevím. Tím byla epizoda skončena.*)

Již během sněmovních jednání r. 1890 bylo arci zjevno, že se punktace v celosti neprovedou. Ale boj proti nim byl nejpůsobivější agitací pro volby do říšské rady, jež se během r. 1891 konati měly. Naše naděje byly nejmenší. Ve Vídni vše dobře tušili. Když jsem okolo vánoc r. 1890 byl u Taaffa, dělal on nad míru rozdurděného, že sněm český ani jeho předlohy nechce projednávat a pod. Nad mou kuráží projevoval radost, že prý už jen já jediný ze Staročechů jdu před voliče a hájím punktace. (To už říkal Riegrovi dříve a pravil, že mou strakonickou řeč předčítal císaři.) On ovšem

---

*) Na zradu Riegrovu, i když ne zrovna získanou hrubým podplacením, věřilo se ovšem v širokých vrstvách a ještě při zahájení jubilejní výstavy r. 1891 byl na výstavišti u přítomnosti obou svých deér jedním z čelných účastníků hromadně deputace z r. 1890 před lidmi jako zrádce apostrofován. Na téže výstavě však byl jsem o málo později svědkem, jak jej vítali říšští poslanci, kteří přijeli prohlédnout výstavu (Poláci, Jihoslované, něm. konservativci pod vedením Hohenswarta, Kathreina a Di Pauli). Když Rieger, přijedší z Malce, vkročil do pavillonu, v němž byli při večeri shromážděni, všecko na heslo »Rieger« vyskočilo s židli a hrnulo se na něho, objímali ho a zrovna druh druhu si ho podávali. Druhý den, když jsme je po výstavě vodili, povídal mi kníže Adolf Josef Schwarzenberg, myslé, že jsem při tom nebyl: »Ale pane doktor včera jste měl vidět, jak ti poslanci vítali Vašeho starého pána. Povídam Vám, já jsem plakall«

byl velikým pánem, na němž nebylo lze žádati, aby si pamatoval, že já té doby byl poslancem za velké statky a že jsem chodil před cizí voliče, což bylo přece něco jiného, daleko lehčího. Arci vídal jsem ve shromážděních, jak hotoví hlupáci, kteří zjevně ani slova z obsahu úmluv nerozuměli, s výrazem fanatické vášně zatínali pěstě a vyslovovali proklínání, jak jen se vyřklo slovo »punktace«. Taaffe ptal se mne potom, co soudím o nejbližší budoucnosti. Pravil jsem: Se Staročechy z království nemůže Vaše Excellence více počítat, spíše by se při jisté opatrnosti dalo snad získat nové jádro pro nějaký příští koaliční útvar praviční, tím by mohla býti skupina Škardova. — Na to on: »Nein, lieber Herr Professor, ich werde mit niemand unterhandeln. Ich hab' nur einmal den Fehler begangen auf Anraten ihres Herrn Schwiegervaters mit den Jungöechen anzubandeln und habe mir einen Korb geholt. Mit niemandem mehr unterhandeln, den Wahlerfolg abwarten und dann wird es sich zeigen, was zu tun ist.«

Bylo tehdy namnoze z mladočeského a realistického tábora vysloveno obvinění proti Staročechům a hr. Thunovi, že do Vídně podávali klamná líčení, jakoby volby do rady říšské slibovaly vypadnouti pro Staročechy příznivě. To byla nesprávná tvrzení. Počítali jsme (Mattuš, vrchní geometr Mašek, já) celkem asi na 9 mandátů vůbec, Dr. Rieger, optimista nenapravitelný, věřil v 12—15. Když jsem to jednou, ještě dost dlouho před volbami, povídal hr. Thunovi, pravil: »Ich war noch vorsichtiger, ich habe nach Wien berichtet: Höchstens fünf.« Nám, leč také velkostatkářům, šlo vlastně už jen o to, aby docela nezmizel útvar, jakým byl dosud na říšské radě t. ř. Český klub, soustředění českých poslanců lidových z Čech a Moravy a konserv. velkostatkářů z obou zemí. Proto konservativní velkostatkáři učinili závazné usnešení, že jsou ochotni »Český klub na radě říšské« spolu s Moravany obnovit, bude-li zvoleno jen 10 Staročechů z Čech, kteří by též přistoupili. Toto oficiální usnešení oznámil JUC. Sedlák zase oficiálně Mladočechům, leč jim prý — jak později Dr. Ed. Grégr tvrdil — ani ve snu nenapadlo, že by mohli rázem všechny skoro mandáty na sebe strhnout, a nabídky tedy nedbali.

Při volbách ovšem propadl i v Praze Rieger. Vypravoval mi den na to Zucker se slzami v očích, že advokáti (n. př. Dr. Vaníček) a soudní radové nespokojovali se odevzdáním lístku volebního, nýbrž že ho napřed otevřený ukazovali, aby jen neupadli do podezření, že volí Riegra. Rieger odejel s chotí do Říma a Neruda užil této cesty k feuilletonu, kde po poraženém lvu ještě několikrát po chuti kopl. Udával mu, kde cestou po Itálii, na

jakých místech a zač má činit pokání. Nerudův poměr k Riegrovi měl arci vždy ostrou příchuť osobní. Bylo to zcela podobně též u Karoliny Světlé, Julia Grégra, Karla Tůmy, Tilšera a m. j., kteří lpěli na onom povrchním a nejasném liberálním radikalismu, který byl dědictvím osmačtyřicátnictví a v letech šedesátých u nás platil za znamení pokroku. Neodpustili Riegrovi, že po slibných v tom směru projevech svých z r. 1848 s ideovou chudobou tohoto creda pro další život se nespokojil, že se spojil s klerikální šlechtou atd. Slýchal jsem jako zcela mladý doktor mluvit K. Světlou o Riegrovi s takovými výrazy vášnivé nenávisti, že bych se jich u ženy z takové příčiny ani nebyl nadál.*) (Ona si při tom pletla »liberála« a »libertina«, což bylo nad míru komické.) Nejtíže nesla klacky, kterými Neruda za poraženým Riegrem na cestu hodil, Marie Červinková. Byly také příčinou, že odepřela svůj podpis, když nějaký čas na to na ní jej žádali ku veřejnému projevu spisovatelů proti jistému útoku na Nerudu (tuším ve »Vlasti«). Nebyla to pomsta, ale neúcta, že byl schopen skutku tak všeliké noblessy prostého naproti odpůrci v okamžiku jeho úplné porážky.

Podle přesného výkladu punktačí měla zajisté otázka vnitřní úřední řeči při úřadech státních zrovna tak zůstatí zatím mimo vše jednání, jako záležitost zevní řeči úřední při těchže úřadech, na ten čas Stremayerovými nařízenými upravená. Revise posléz řečeného nařízení byla souhlasnému ujednání punktačních stran výslovně vyhrazena. Užívání zemských jazyků u samosprávných úřadů bylo pak předmětem předlohy, která r. 1889 již byla ve sněmu projednávána a s jedinou změnou byla učiněna punktační předlohou. Avšak právě vnitřní úřední jazyk stal se předmětem tím živějšího zájmu a jednání, když vláda na resoluci Škardovu odpověděla nejapným poukazem na Kasererovu sbírku, kterýžto poukaz Staročechům, že si ho »dali líbit«, tolik ublížil. Cítila se tudíž na straně staročeské potřeba celý soubor jazykové otázky při úřadech soustavně rozvinout, byť se i dalo očekávat, že se sotva povede přiměti velkostatkáře za daného stavu věci k hlasování pro nějaký podobný zákon. Mattuš tedy se podjal vypracování osnovy takové. Poněvadž ale sám byl arcipunktátorem, t. j. účastníkem vídeňských porad, nepředložil ji sněmu pod svým jménem, nýbrž pověřen

*) Rieger ovšem nevěřival, že by ho byla nenáviděla pro jeho reakcionářské hříchy, nýbrž vykládal to jen osobně. Ona prý jednou mnoho hubovala a zuřila na muže a tu prý Rieger jí řekl: »Ale hleďte, ani bych byl neřekl, že ten Váš muž je tak zlý!« (Mužák prý byl silně pod pantoflem.) Ona cítíc posměšnou narážku prý se velmi rozhněvala. Nicméně věřím na příčinu v textu uvedenou.

tím Dr. Šolc. Odtud název osnovy »Lex Šolc«. Navrátili se v ní Staročeši zase k původním zásadám osnov jazykových od Tomkovy z r. 1848 počínaje až k Trojanovým návrhům z r. 1885 (»Český klub« v Praze dal v pozdějších letech všechny ty osnovy otisknouti v jediné brožůře). Spočítavalyť všechny, pokud jde o vnitřní úřadování při úřadech první stolice, na zásadě t. ř. rovnoprávnosti jednojazyčné. (Vnitřní úřední jazyk úřadů 1. stol. v oblastech českých český, v německých německý, ve smíšených oba), ve všem ostatním trvalo se na zásadě t. řeč. dvojjazyčné rovnoprávnosti. Mladočeši však tím důrazněji chopili se formule t. ř. dvojjazyčné rovnoprávnosti bezvýjimečné, kteráž pak došla výrazu v osnově Pacákově. Tato posléz řečená byla pak vedoucí myšlenkou jazykových nařízení Badeniových, kdežto Gautschova vrátila se k ideám t. ř. lex Šolc. I tento dříve od Trojana a Vašatého stejně jako od Riegra a Mattuše i Havelky a Fáčka zastávaný princip, stal se při podání osnovy Šolcovy na sněmu předmětem útoků, jakoby znamenal opouštění staré zásady rovnoprávnosti. Nic nepomáhalo poukazovat na tištěné osnovy dřívější. Teprve Kaizl, když už byla neudržitelnost Badeniových nařízení zřejma, odhodlal se v článku »České revue« nedlouho před svým jmenováním ministrem, vyložiti mladočeskému světu pravou podstatu věci a upravit jaksi cestu změně ve smyslu t. ř. rovnoprávnosti jednojazyčné.

Podotčeno již dříve, že konservativní velkostatkáři neviděli úmluvy vídeňské právě rádi, ale že loyálně se podjali díla jejich provádění. To stanovisko zachovávali, vložili se často prostředkovatelsky do sporu, když šlo o zlepšení nějakého odstavce osnov ve prospěch český, volební řád ale nepoháněli. Na všechny případy byli odhodláni neobětovat faktické veto své kurie, které měla ona dosud tím, že vládla více než čtvrtinou všech sněmovních hlasů a mohla tudíž nepříznivou sobě změnu zřízení zemského neb volebního řádu pouhým odchodem zmařit — leč by se jim stenčení počtu jejich hlasů nahradilo formálním vetem ve věcech zřízení zemského a řádu volebního. To také v punktacích bylo opatřeno. Ale status quo byl jim výhodnější. Ovšem oni také nahlíželi, že celý soubor punktačních předloh za ustavičné obstrukce mladočeské provésti nelze a že provádění jich proti tak zjevnému odporu celého už takměř obyvatelstva českého v Čechách nemá mravní oprávněnosti. Leč sami v té příčině iniciativy se nechápali. Staročeši však teprv byli ochotni uznati, že dále o provádění usilovat je marno, anof pořád bylo méně těch, kteří měli odvahu ještě pro punktační předlohy hlasovat. Strana byla rozvrácena celá. Vedení její

už vlastně representovalo menšinu poslanců jejich (hledíc ke stavu při zahájení sněmu r. 1890), jak bylo znamenati při hlasováních. Vůdcové, takměř osamocení, mohli za to míti, že splnili poctivě svůj závazek, že se o přijetí předloh ujednaných u svých stran plnou svou vahou zasadí. Ultra posse nemo tenetur. Zasadili se až do ztráty své veliké popularity, až do obvinění zrady na národu. A tak konečně se cítili oprávněnými vytknouti resolucí zvláštní nemožnost dalšího postupu na dosavadní čáře a prohlásiti se pro odložení. Veřejné osvědčení toho smyslu bylo 14. února 1892 usnešeno a pak uveřejněno. Nevím, z jaké příčiny jsem tehdy nebyl přítomen poradě velkostatkářské o staročeském tomto osvědčení, ač jsem k ní byl pozván, patrně jako člen dosavadní 27členné komise sněmovní, jíž byly punktační předlohy odkázány. Velkostatkářští důvěrníci vzali na vědomí prohlášení staročeských poslanců v příčině odročení všeho dalšího jednání na sněmu a na počátku nového zasedání sněmu, dne 5. března, vydali osvědčení vlastní odročovací, které trvalo při ochotě jejich k dalšímu projednávání předloh punktačních, ale hradilo se tím, že ono by bylo za daného stavu věci bezvýsledným.

Bylo ovšem nyní třeba v důsledku těchto osvědčení podati odročovací návrhy pro komisi resp. sněm. Redakce toho návrhu šla však poněkud dále, než osvědčení ze 14. února. Podarilo se tuším prof. Kvičalovi vpraviti do návrhu slova, která opravdu neznamenalala více setrvávání na závazku a pouhý odstup od provádění jeho pro jednomyslný odpor národa, nýbrž byla vlastně zjevným porušením závazku. Tím byla zejména věta, že se nevejde dále o předlohách v jednání, dokud plná rovnoprávnost provedena nebude. Vždyť to spadalo do revise jazykových nařízení Stremayrových, jež byla v punktacích zůstavena dohodě účastněných stran, které si v té příčině vyhradily svá stanoviska. Tedy hotový circulus a přece jen porušení závazku. Rieger však na tuto mou námitku, doma v soukromí mu učiněnou, nepřistoupil, trváje na tom, že Němci nesprávným výkladem punktačí a vláda nesprávným prováděním v oboru justičním beztoho také závazek porušila.

Jakmile staročeský návrh odročovací v komisi byl podán, velkostatkáři konservativní, znajíce znění jeho, k němuž přistoupiti nechtěli, podali ústy hr. Karla Buquoy svůj vlastní, který se hradil prostě nemožností dalšího pokračování.*) O prohlášení odročovací a tento k němu se přimykající

*) Oboje osvědčení prve uvedená a návrhy odročovací jsou vytištěna u Srba (Polit. děj. nár. česk. od r. 1861).

návrh byl by se však bezmála klub konserv. velkostatkářů rozbil. Nemilá náhoda přispěla k tomu, že se návrh prohlášení pokládal za plod tajné úmluvy česky smýšlející části klubu, za zády německých členů ujednaný. Když totiž měla se konati výše vzpomenutá porada, hr. Pálfy, jenž byl do ní pozván, maje k tomu titul, vycházejce z domu potkal se se svým sousedem hr. Janem Ledeburem, který ke schůzi nebyl pozván, ježto nebylo k tomu titulu, neboť nebyl členem ani parlamentární komise klubu, ani punktační komise sněmovní. Pálfy ale nevěda to volal na Ledebura, jde-li také k poradě stran odročení punktací. Ledebur se zarazil řka, že o ničem ani neví; měl za to, že se něco kutí potají bez vědomí německonárodních členů klubu konservativních velkostatkářů a ovšem začal se hněvat a se soudruhy stejné barvy zvláštní porady strojit. Stálo mnoho práce, než je ukonejšili, ale v klubovní schůzi, které návrh osvědčení odročovacího byl předložen, potom tito národně němečtí členové přece jen své němectví rozhodně položili na váhu. Pravili, že v klubu a straně setrvají, že však s prohlášením a s odročením vůbec nesouhlasí; jsouce odkázáni i sídlem svým na spolužití s německým lidem, nemohou a nehodlají prý vydati se jeho výtce, že opustili úmluvy. Skoro vášnivě učinili tak hr. Ferd. Buquoy a hr. Engelb. Wolkenstein (jenž vůbec v klubu nikdy slova nepromluvil a snad i pro nezvyklost byl při svém projevu tak rozčilen, až se celý chvěl), hr. Kurt Zedtwitz a neví, který ještě, takže nám ostatním byla ta schůze nad míru trapnou. Svědčila o zárodcích k jistým novým proudům, jež by mohly rázem ohroziti všecky naděje, které byly kladeny do změny volebního řádu sněmovního, pokud šlo o nápodobení lex Zeithammer v úmluvách vídeňských. Leč i řada jiných, hr. Jan Ledebur, kn. Alfred Windischgrätz, bar. Zessner učinili, ač mírněji, své osobní osvědčení proti. Všech dohromady bylo jedenáct. Dlouho se ještě vleklo jisté napětí z té epizody, ale pohromy z té příčiny klub přece nevzal. Nepochybuji dost málo, že místopředseda hr. Thun viděl text odkládacího prohlášení velkostatkářského i text odročovacího návrhu Buquoyova, než byl k usnešení předložen, a třeba i na nich to ono slohově upravil a změnil. Jsem pak neméně jist, že on byl rovněž navrhovatelem odpovědi vládní, která výsledek vzala s politováním na vědomí, chválíc při tom klub velkostatkářský, že při svém závazku zásadně setrvává. S vládním poděkováním na adresu klubu, který se zřetelem na možné nebezpečí pro konservativní směr punktací vlastně nejvíce se bál, skončila osudná kampaň punktační.

Jen jedna epizoda zůstala mi ještě na paměti, jež náleží svou věcnou souvislostí do punktačního období. Po odročení dalšího projednávání předloh punktačních uplynul nedlouhý čas. Jednoho dne ráno ku konci dubna r. 1892 čtu v novinách, že vláda zřídila okresní soud v Teplicích (Weckelsdorf) patrně řídíc se výkladem, že vyhověla své povinnosti požádavši sněm r. 1888 o dobré zdání a nemusí se na to vázati, že sněm souhlas odepřel. Rozčilen šel jsem hned po snídani do blízké místnosti »Českého klubu«, abych si tam prohlédl různé pražské listy a zvěděl, co tomu říkají. Bylať to pravá puma. Sotva jsem usedl, přichvátal Hubáček, chtěje se mnou m. j. se poraditi, jak se zachová k věci té v listu. Ale už tu byl též třetí — prof. Zucker. Rozjařen, rozčilen, vesel: »To je dobře. Tak se má jednat. To si dám líbit. Taková energie vlády jest nutná, když poslanci provádějí takové pusté scény a obstrukcemi maří jednání.« A tak podobně si vedl. Zrovna nad tím krokem vládním jako nad spasnou obranou autority plesal. Nedlouho na to, přišed do ovzduší rady říšské (jako poslanec obchodní komory pražské) dopsal Mattušovi, aby mu poradil, má-li podepsati mladočeský návrh na obžalobu hr. Schoenborna pro nezákonné zřízení okres. soudu v Teplicích! Mattuš nevrle odpověděl, aby si dělal, co uzná za dobré. A Zucker — podepsal. Tak podlehal tento jinak bystrý a soudný člověk i tuhý obhájce punktační uchrvacující moci prostředří. Byl sice vznětlivý letory, ale politicky vysoce vzdělaný. Co se pak mělo žádati na lidech houfových?

Šel jsem jednou brzo po skutečném odročení jednání punktačních s ředitelem lycea Schlesingerem, předákem německým a členem zemského výboru. Klidně jsme o poměrech hovořili. Tu on pravil: »Die Geschichte von den Wiener Vereinbarungen wird für die Čechen die Historie von sibyllinischen Büchern werden. Die Deutschen werden jedes weitere Mal weniger bescheiden sein.« Tak prorokoval a uvažují-li dnes (duben 1908) stav otázky jazykové u soudů a otázky úřednické skoro ve všech oborech státní služby, zdá se mi skoro, jako by to proroctví nebývalo docela planým. Boj protipunktační, vedený tak prudce mnohem více z důvodů strannické taktiky mladočeské, než z věcných důvodů národní obrany, měl za následek změnu celé politické posice, přivedl novou stranu, nejradikálnějšími prostředky agitace pracující, příliš rychle na povrch, než aby byla mohla také dost rychle se přizpůsobit nutnostem vídeňského prostředí, a tak zaplatil český národ zmar punktační mnoholetými těžkými zkušenostmi a trpí účinky jeho posud. Idea punktační se pak v různých

podobách znova a znova vrací, nové a nové pokusy vyrovnávací se podnikají, ale za okolností stále nesnadnějších. Zákona pro školy menší nové není dosud, ani zákona o užívání jazyků v samosprávě, po nové české obchodní komoře ve východních Čechách se stále bez úspěchu volá. Ani změna volebního řádu sněmovního by nečinila nyní tolik obtíží, kdyby tenkrát bývala ve smyslu punktací reforma se provedla. Byly by mnohé závady už odklizeny, jejichž odstranění nyní nesnáze zvětšuje. Veto kuriové, u nás tak zatracované, v neobyčejné technické propracovanosti hrálo zatím velikou úlohu v t. ř. paktu moravském. Ani přibližně tak daleko nemělo jíti dle punktací v Čechách. Co jest dnes ostatně takové regulované veto proti obstrukci, která za bojů o punktace Mladých čechy byla uvedena do sněmu král. českého.

Odročeného zbytku punktací bylo opravdu škoda.

